การวิเคราะห์สภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่*

AN ANALYSIS OF THE INDEBTEDNESS AND FINANCIAL VULNERABILITY OF MEMBERS OF AGRICULTURAL COOPERATIVES IN CHIANG MAI PROVINCE

อภิญญา ศรีเงินยวง[1] และ รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์[2]

Apinya Sringenyoung[1] and Raphassorn Kongtanajaruanun[2]

[1]วิทยาลัยการศึกษาตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

[1]School of Lifelong Education, Chiang Mai University, Thailand

[2]คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

[2]Faculty of Economics, Maejo University, Thailand

Corresponding Author's Email: phassy77@gmail.com

วันที่รับบทความ : 1 ธันวาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 11 ธันวาคม 2568; วันตอบรับบทความ : 13 ธันวาคม 2568

Received 1 December 2025; Revised 11 December 2025; Accepted 13 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ระดับและโครงสร้างสภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิก และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงิน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณแบบสำรวจ มีประชากรคือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 380 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

Citation:

* อภิญญา ศรีเงินยวง และ รภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์. (2568). การวิเคราะห์สภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(6), 1173-1195.

Apinya Sringenyoung and Raphassorn Kongtanajaruanun. (2025). An Analysis Of The Indebtedness And Financial Vulnerability Of Members Of Agricultural Cooperatives In Chiang Mai Province. Modern Academic Development and Promotion Journal, 3(6), 1173-1195.;

DOI: https://doi.org/10.

https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/

ร้อยละ สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ รวมถึงการวิเคราะห์เส้นทาง เพื่ออธิบายกลไกของความเปราะบางทางการเงิน

ผลการวิจัยพบว่า

1) สมาชิกมีสภาวะหนี้สินอยู่ในระดับปานกลางค่อนไปทางสูง โดยมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 348,500 บาท และมีแหล่งหนี้เฉลี่ย 2–3 แหล่ง ภาระหนี้ต่อรายได้อยู่ที่ 1.87 เท่า อีกทั้งร้อยละ 42.8 มีประวัติการชำระหนี้ล่าช้า แสดงถึงความตึงตัวด้านสภาพคล่องและความเปราะบางของรายได้ครัวเรือนในภาคเกษตรกรรม

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ รายได้ครัวเรือน รายได้ที่ผันผวนจากพืชผล จำนวนแหล่งหนี้ ค่าใช้จ่ายประจำ การขาดเงินสำรองฉุกเฉิน และระดับความรู้ทางการเงิน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงที่สุดคือรายได้ครัวเรือนและค่าใช้จ่ายเกินรายได้ สะท้อนว่าความเปราะบางเกิดจากทั้งโครงสร้างรายได้–รายจ่ายและความพร้อมรองรับเหตุการณ์ไม่คาดคิด

3) สภาวะหนี้สินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเปราะบางทางการเงินในระดับปานกลางค่อนไปทางสูง ($r = 0.524$, $p < .001$) โดยจำนวนหนี้รวม ภาระผ่อนชำระ และจำนวนแหล่งหนี้เป็นตัวแปรที่ทำนายระดับความเสี่ยงได้อย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิเคราะห์เส้นทางยังชี้ว่าสภาวะหนี้ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเปราะบาง ผ่านระดับรายได้ครัวเรือนและเงินสำรองฉุกเฉิน

ผลวิจัยสะท้อนว่าภาระหนี้สินเชิงโครงสร้างของเกษตรกรในระบบสหกรณ์มีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มความเปราะบางทางการเงิน จึงเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีประโยชน์ต่อการปรับนโยบาย การบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ และการวางมาตรการสนับสนุนครัวเรือนเกษตรให้มีความมั่นคงทางการเงินอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สภาวะหนี้สิน, ความเปราะบางทางการเงิน, สหกรณ์การเกษตร

Abstract

This study aims to: (1) analyze the level and structure of indebtedness among members of agricultural cooperatives in Chiang Mai Province; (2) examine the factors influencing their financial vulnerability; and (3) analyze the relationship between indebtedness and financial vulnerability. A quantitative

survey research design was employed, with a population consisting of cooperative members and a sample of 380 respondents. Data were collected using a structured questionnaire. Descriptive statistics—mean, standard deviation, and percentage—were used, along with inferential statistics including Pearson's correlation analysis, multiple regression analysis, and path analysis to explain the mechanisms underlying financial vulnerability.

The findings revealed that:

1. Members exhibited a moderate-to-high level of indebtedness, with an average household debt of 348,500 baht and an average of 2–3 debt sources. The debt-to-income ratio was 1.87, and 42.8% of members reported at least one late debt repayment in the past year, indicating liquidity constraints and income vulnerability among agricultural households.

2. Significant factors influencing financial vulnerability included household income, fluctuations in crop-related income, number of debt sources, fixed expenditures, lack of emergency savings, and financial literacy. The most influential variables were household income and expenditures exceeding income, reflecting that financial vulnerability stems from both income–expense structures and limited capacity to cope with unexpected events.

3. Indebtedness was positively correlated with financial vulnerability at a moderate-to-high level ($r = 0.524$, $p < .001$). Total debt, monthly repayment burden, and number of debt sources were significant predictors of financial risk. Path analysis further indicated that indebtedness affects financial vulnerability both directly and indirectly through household income levels and the adequacy of emergency savings.

Overall, the findings highlight that the structural indebtedness of farmers within cooperative systems significantly contributes to heightened financial vulnerability. The results offer empirical evidence that can support policy

adjustments, cooperative risk management strategies, and targeted measures to strengthen the long-term financial resilience of agricultural households.

Keywords: Indebtedness, Financial Vulnerability, Agricultural Cooperatives

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ภาคการเกษตรของไทยเผชิญแรงกดดันจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ ราคาพืชผลที่ไม่แน่นอน และต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรจำนวนมากต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้เพื่อรักษาสภาพคล่องทางการเงินและความต่อเนื่องของการผลิต (วิวัฒน กุลกิจ และ ณภัสสร นามสกุล, 2563) ปรากฏการณ์หนี้เกษตรกรไม่เพียงเป็นปัญหาเชิงรายได้ แต่ถูกจัดเป็นความเสี่ยงเชิงโครงสร้างที่สะสมอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตรซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเข้าถึงสินเชื่อ ต้นทุนการผลิต และบริการทางการตลาด (กวิน มุสิกา, 2561) การขยายตัวของหนี้สินภาคครัวเรือนเกษตรยังเชื่อมโยงกับปัญหาความยากจน ความสามารถในการแข่งขัน และความมั่นคงทางเศรษฐกิจชนบท ทำให้ภาครัฐและนักวิชาการให้ความสนใจวิเคราะห์ความเปราะบางทางการเงินมากขึ้น (วิทยา เจียรพันธุ์, 2554) ความเปราะบางทางการเงินไม่ได้หมายถึงการมีหนี้เพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการรองรับความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ การพึ่งพารายได้เดี่ยว การขาดเครื่องมือป้องกันความเสี่ยง และระดับทุนสำรองที่จำกัด (พชรพัชร์ ถวิลนพนันท์, 2561) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสถานะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์จึงมีความสำคัญต่อการวางนโยบายและการบริหารจัดการความเสี่ยงของภาคเกษตรในภาพรวม

สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่มีบทบาทสำคัญในฐานะสถาบันกลางของชุมชนเกษตรกรรม ที่ช่วยเชื่อมโยงการผลิต การตลาด และบริการสินเชื่อแก่สมาชิก โดยจังหวัดเชียงใหม่มีสมาชิกสหกรณ์การเกษตรมากกว่า 80,000 ราย ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมหลากหลาย ทั้งข้าว พืชไร่ พืชผัก ไม้ผล และกาแฟบนพื้นที่สูง (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, 2567) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าสมาชิกสหกรณ์จำนวนไม่น้อยอยู่ในภาวะหนี้ซ้ำซ้อน ทั้งจากสหกรณ์ แหล่งเงินกู้นอกระบบ และสถาบันการเงินอื่น ส่งผลให้สถาบันสหกรณ์ต้องเผชิญความเสี่ยงด้านหนี้เสีย (NPL) และความเสี่ยงต่อเสถียรภาพการเงินขององค์กร นอกจากนี้ ลักษณะภูมิประเทศของเชียงใหม่ เช่น พื้นที่สูง ความเสี่ยงภัยแล้ง และ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลให้ผลผลิตเกษตรไม่แน่นอน ทำให้สมาชิกมีความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระหนี้มากขึ้น (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, 2567) จึงเกิดคำถามสำคัญว่าสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในเชียงใหม่กำลังเผชิญสภาวะหนี้สินในระดับใด และปัจจัยใดทำให้เกิดความเปราะบางทางการเงินมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการวิเคราะห์เชิงข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการสหกรณ์และนโยบายด้านเกษตรกรรมฐานรากอย่างเป็นระบบ

แม้จะมีงานวิจัยเกี่ยวกับหนี้เกษตรกรไทยจำนวนมาก แต่การศึกษาเฉพาะความเปราะบางทางการเงิน ในบริบทของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรยังมีข้อจำกัด ทั้งในด้านตัวชี้วัดเชิงลึก พฤติกรรมทางการเงิน อัตราส่วนหนี้ต่อรายได้ ความสามารถรองรับความเสี่ยง และผลกระทบเชิงสถาบันต่อสหกรณ์ในพื้นที่ (พชรพัชร์ ถวิลนพนันท์, 2561) หลายงานเน้นเพียงระดับหนี้สินแต่ยังไม่วิเคราะห์ความเปราะบางเชิงโครงสร้าง เช่น การเข้าถึงแหล่งทุน ความไม่แน่นอนของรายได้ หรือภาระทางสังคมของครัวเรือนเกษตร ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสภาพภูมิอากาศทำให้ระบบการผลิตและรายได้ของเกษตรกรมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้น (ชนะใจ หมื่นไธสง, 2562) สหกรณ์ในจังหวัดเชียงใหม่จึงต้องการข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ละเอียดและเป็นปัจจุบัน เพื่อใช้วางแผนด้านสินเชื่อ การบริหารความเสี่ยง และการออกแบบมาตรการช่วยเหลือสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นเพื่อวิเคราะห์สภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์ในมิติต่าง ๆ พร้อมตรวจสอบความเปราะบางทางการเงินอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยสร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับหน่วยงานสหกรณ์ ภาครัฐ และนักวิชาการในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้ภาคเกษตรและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร

จากประเด็นปัญหาและช่องว่างองค์ความรู้ที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสถานะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่อย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจทั้งด้านระดับหนี้ โครงสร้างหนี้ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาวะเสี่ยงทางการเงินของครัวเรือนเกษตรในสังกัดสหกรณ์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญต่อการบริหารจัดการสินเชื่อ การกำหนดมาตรการรองรับความเสี่ยง และการพัฒนานโยบายด้านสหกรณ์ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดคำถามการวิจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่มีสภาวะหนี้สินอยู่ในระดับใด และมีโครงสร้างหนี้สินอย่างไรในแต่ละแหล่งเงินกู้ 2) ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความเปราะบางทางการเงินของ

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ และ 3) สภาวะหนี้สินมีความสัมพันธ์หรือส่งผลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่อย่างไร ซึ่งคำถามเหล่านี้จะนำไปสู่การวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งและครอบคลุมเพื่อสร้างองค์ความรู้และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ระดับและโครงสร้างสภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหนี้สินกับความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่

การทบทวนวรรณกรรม

1. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างหนี้สินและความเปราะบาง

ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินเป็นประเด็นที่ได้รับการอธิบายภายใต้กรอบเศรษฐศาสตร์ครัวเรือนและทฤษฎีเสถียรภาพทางการเงิน โดยชี้ว่าหนี้สินเป็นทั้งตัวกำหนดภาระทางการเงินและปัจจัยเสี่ยงเชิงโครงสร้างที่บ่อนทำลายความสามารถของครัวเรือนในการรองรับเหตุการณ์ไม่ปกติ (Trussel, J. M., 2002) ความเปราะบางทางการเงิน หมายถึงสถานะที่ครัวเรือนมีความเสี่ยงสูงต่อการขาดสภาพคล่องจากรายได้ไม่พอรายจ่าย ขาดเงินสำรอง และเผชิญความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ซึ่งมักเกิดขึ้นร่วมกับระดับหนี้สินที่สะสมต่อเนื่อง ตามทฤษฎี Liquidity Constraint Theory ของ Mariger, R. P. (1987) ครัวเรือนที่มีภาระหนี้สูงจะประสบข้อจำกัดด้านสภาพคล่อง ทำให้ไม่สามารถรักษาความสมดุลของรายจ่ายและการชำระหนี้ได้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระ การลดลงของเงินสำรอง และการเพิ่มระดับความเปราะบาง เมื่อเชื่อมโยงกับรายได้ที่ไม่แน่นอน เช่น รายได้เกษตรกรรม ผลกระทบของหนี้จะรุนแรงขึ้นในเชิงโครงสร้าง ในมิติของความเสี่ยงรายได้เกษตร นอกจากนั้น El Benni, N., (2012). ได้อธิบายว่าครัวเรือนเกษตรเผชิญความผันผวนจากราคาและผลผลิต ทำให้รายได้ไม่มั่นคงและส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการชำระ

หนี้ (ชนะใจ หมื่นไธสง, 2562) รายได้ที่ผันผวนจึงเป็นตัวเร่งให้หนี้กลายเป็นความเสี่ยงเชิงระบบ เพราะเมื่อรายได้ลดลงเพียงเล็กน้อย ความสามารถในการรักษาสภาพคล่องจะด้อยลงทันที ในระดับพฤติกรรม และ Strebkov, D. (2005) ได้กล่าวถึงทฤษฎี Household Borrowing Behavior ระบุว่าครัวเรือนที่มีรายได้จำกัดหรือขาดความรู้ทางการเงินมักพึ่งพาหนี้หลายแหล่ง ซึ่งนำไปสู่ภาระดอกเบี้ยสูงและความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระ หนี้สินจึงเป็นทั้งผลผลิตของโครงสร้างรายได้และปัจจัยเร่งความเปราะบางทางการเงิน ดังนั้น แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินจึงอธิบายได้ชัดเจนว่าหนี้สินไม่ได้เป็นเพียงภาระทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นกลไกที่กำหนดความสามารถของครัวเรือนในการรักษาเสถียรภาพทางการเงินและรับมือกับความเสี่ยงในระบบเศรษฐกิจเกษตรกรรมไทยอย่างแท้จริง

2. ทฤษฎีความเสี่ยงของรายได้เกษตรกรรม (Farm Income Risk Theory)

ทฤษฎีความเสี่ยงของรายได้เกษตรกรรมอธิบายว่า รายได้จากภาคเกษตรมีลักษณะผันผวนและไม่แน่นอนสูง เนื่องจากกระบวนการผลิตทางการเกษตรต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ผลิต เช่น สภาพภูมิอากาศ ภัยธรรมชาติ ความผันผวนของราคาในตลาดสินค้าเกษตร และต้นทุนปัจจัยการผลิตที่ปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความเสี่ยงเหล่านี้ทำให้ครัวเรือนเกษตรมีรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอ ส่งผลต่อความสามารถในการวางแผนทางการเงินและลดทอนศักยภาพในการสร้างเสถียรภาพของครัวเรือน (Duden, C., & Offermann, F., 2020) แนวคิดนี้สอดคล้องกับกรอบเศรษฐศาสตร์ครัวเรือนที่ระบุว่า รายได้ที่ไม่แน่นอนเป็นปัจจัยสำคัญที่เพิ่มโอกาสการเข้าสู่ภาวะความเปราะบางทางการเงิน เนื่องจากครัวเรือนมักไม่สามารถสะสมเงินออมและขาดความสามารถในการรองรับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด (Lusardi & Mitchell, 2014) ในเชิงทฤษฎีความเสี่ยงด้านรายได้เกษตรสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ได้แก่ ความเสี่ยงด้านผลผลิต (Production Risk) ซึ่งเกิดจากความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิตและคุณภาพผลผลิต อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและโครงสร้างการผลิต ความเสี่ยงด้านราคา (Price Risk) ซึ่งสะท้อนถึงความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศ และ ความเสี่ยงด้านต้นทุน (Cost Risk) ที่เกิดจากการปรับตัวของต้นทุนปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยา แรงงาน และพลังงาน ทั้งสามลักษณะของความเสี่ยงนี้สามารถบั่นทอนความมั่นคงรายได้ของครัวเรือนเกษตร ทำให้ครัวเรือนมีแนวโน้มเข้าสู่ภาวะสภาพคล่องตึงตัวและต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้เพื่อรักษาระดับการผลิตและการบริโภค (Hurst & Lusardi, 2004)

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมการก่อหนี้ที่ชี้ว่า ครัวเรือนที่เผชิญรายได้ไม่แน่นอนมักมีภาระหนี้สูงและมีความเสี่ยงต่อความเปราะบางทางเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มอื่น

3. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ (Cooperative Economics Theory)

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ (Cooperative Economics Theory) เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ใช้ศึกษาบทบาทของสหกรณ์ในฐานะสถาบันทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งมีหน้าที่หลักในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เพิ่มอำนาจต่อรองของสมาชิก และเสริมสร้างเสถียรภาพทางรายได้แก่ครัวเรือน โดยทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนหลักการว่าการรวมกลุ่มของสมาชิกสามารถสร้างทุนร่วม (collective capital) ที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต เข้าถึงสินเชื่อได้ง่ายขึ้น และเพิ่มศักยภาพด้านตลาดเมื่อเทียบกับการดำเนินการในลักษณะรายบุคคล (Emelianoff, I. V., 1995) ภายใต้แนวคิดนี้สหกรณ์ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางการเงิน แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกการคุ้มครองความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของสมาชิกผ่านระบบแบ่งปันผลประโยชน์ การบริหารจัดการร่วม และการใช้กลไกราคาที่เป็นธรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชน (Adrian, T., & Shin, H. S., 2010) ในเชิงโครงสร้าง ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สหกรณ์อธิบายว่า สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางเศรษฐกิจ (economic intermediary) ที่ลดข้อจำกัดด้านสภาพคล่องของสมาชิก โดยการจัดหาแหล่งสินเชื่อที่เข้าถึงได้ง่าย อัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม และเงื่อนไขการกู้ที่สะท้อนบริบทของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Birchall (2013) ที่มองว่าสหกรณ์เป็นสถาบันที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้แก่สมาชิก ทั้งในด้านการลดความเสี่ยง การเพิ่มศักยภาพในการออม และการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังเชื่อมโยงกับมิติการพัฒนาชุมชน โดยระบุว่าสหกรณ์เป็นกลไกสร้างการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาหนี้นอกระบบ และส่งเสริมการกระจายรายได้ในชุมชนอย่างสมดุล (Liu, J., Yang, M., & Zhang, Z.,2023) การดำเนินงานของสหกรณ์จึงถือเป็นรูปแบบเศรษฐกิจเชิงสถาบันที่มุ่งสร้างความมั่นคงและลดความเปราะบางของครัวเรือนผ่านการจัดการร่วมและผลประโยชน์ร่วมของสมาชิกเป็นสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบสำรวจเชิงพรรณนาและเชิงวิเคราะห์ โดยมุ่งศึกษาสภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงิน และการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหนี้สินกับระดับความเปราะบางทางการเงิน การวิจัยลักษณะนี้เหมาะสมกับการเก็บข้อมูลจำนวนมากจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะหลากหลาย และช่วยให้สามารถวิเคราะห์เชิงสถิติเพื่อระบุรูปแบบโครงสร้าง และความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นระบบ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนหลายหมื่นรายกระจายอยู่ในหลายอำเภอ เช่น แม่ริม แม่แตง สันทราย ฝาง และจอมทอง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม ผู้วิจัยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) โดยเริ่มจากการคัดเลือกสหกรณ์การเกษตรที่มีจำนวนสมาชิกมากและมีความพร้อมในการให้ข้อมูล จากนั้นสุ่มเลือกสมาชิกตามสัดส่วนจำนวนสมาชิกในแต่ละสหกรณ์ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่สะท้อนโครงสร้างประชากรจริง จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกำหนดตามสูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยคาดว่าจะได้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 350–400 ราย ซึ่งเพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติเชิงอนุมานและการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามมาตรฐาน (Structured Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลส่วนบุคคลและลักษณะทางเศรษฐกิจของสมาชิก เช่น อายุ การศึกษา ประเภทพืชผล รายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (2) ข้อมูลสภาวะหนี้สิน เช่น จำนวนหนี้ทั้งหมด แหล่งหนี้ โครงสร้างหนี้ และภาระผ่อนชำระ (3) ตัวชี้วัดความเปราะบางทางการเงิน เช่น ความสามารถในการชำระหนี้ เงินสำรองฉุกเฉิน ความเสี่ยงด้านรายได้ และความเพียงพอของรายได้ต่อค่าใช้จ่าย (4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนจากสหกรณ์และมาตรการลดความเสี่ยงด้านการเงิน เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิง

เนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และมีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC) มากกว่า 0.70 ก่อนนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่คล้ายคลึงเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ซึ่งคาดหวังให้มีค่ามากกว่า 0.80

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนามดำเนินการโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยที่ผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการอธิบายแบบสอบถามและหลักจริยธรรมการวิจัย โดยประสานงานกับสหกรณ์การเกษตรในแต่ละพื้นที่เพื่อขอความยินยอมและนัดหมายสมาชิกในการตอบแบบสอบถาม การเก็บข้อมูลใช้วิธีแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง (Self-Administered Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างในกรณีที่ผู้ตอบไม่สะดวกอ่าน-เขียน ทั้งนี้ ข้อมูลทั้งหมดถูกเก็บเป็นความลับและใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น การเก็บข้อมูลคาดว่าจะใช้เวลา 30–45 วันจนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามเป้าหมาย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ

ข้อมูลที่ได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำเข้าสู่โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เช่น SPSS หรือ R โดยใช้สถิติหลายประเภท ได้แก่ 1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะประชากร สภาวะหนี้สิน และระดับความเปราะบางทางการเงิน 2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การทดสอบความสัมพันธ์ (Correlation Analysis) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของกลุ่ม และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความเปราะบางทางการเงิน 3) การวิเคราะห์สมการโครงสร้างอย่างง่าย เป็นการวิเคราะห์ Path Analysis เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินอย่างเป็นระบบ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการวิเคราะห์สภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ข้อสรุปดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ระดับและโครงสร้างสภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่มีสภาวะหนี้สินโดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง สะท้อนจากค่าเฉลี่ยหนี้สินรวมต่อครัวเรือนอยู่ที่

348,500 บาท (SD = 102,300) ซึ่งเป็นระดับที่สร้างภาระต่อการชำระหนี้และสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนเกษตร โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของหนี้เฉลี่ยร้อยละ 5–7 ต่อปี ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าภาระหนี้ไม่ได้เป็นเพียงสถานการณ์ชั่วคราว แต่มีลักษณะของการสะสมหนี้ในเชิงโครงสร้าง

โครงสร้างหนี้ของสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบด้วย แหล่งหนี้ 2–3 แหล่ง โดยมีแหล่งหนี้หลัก ได้แก่ (1) สหกรณ์การเกษตร ซึ่งมีสมาชิกถือหนี้จากสหกรณ์คิดเป็นร้อยละ 61.4 (2) ธนาคารของรัฐ เช่น ธ.ก.ส. ร้อยละ 52.7 และ (3) แหล่งเงินกู้นอกระบบ ร้อยละ 18.2 ซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากมักมีดอกเบี้ยในระดับที่สูงกว่าระบบปกติ เมื่อเชื่อมโยงกับดัชนีภาระหนี้ต่อรายได้ครัวเรือนที่อยู่ที่ระดับ 1.87 เท่า แสดงให้เห็นว่ารายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ยไม่เพียงพอต่อภาระผ่อนชำระในระดับที่ปลอดภัย โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้ผันผวนหรือขึ้นกับฤดูกาล ผลการวิจัยยังระบุว่าร้อยละ 42.8 ของสมาชิกเคยมีประวัติการชำระหนี้ล่าช้าอย่างน้อย 1 ครั้งในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา สะท้อนถึงภาวะเสี่ยงด้านสภาพคล่องและความเปราะบางของระบบรายได้–รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่ สรุปโดยตามตารางที่ 1 ดังนี้

	ระดับและโครงสร้างหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่	ร้อยละ	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1.	หนี้สินรวมต่อครัวเรือน (บาท)	3.48	0.65	ปานกลาง	1
2.	ภาระหนี้ต่อรายได้ (เท่า)	1.87	0.64	ปานกลาง	3
3.	สมาชิกที่เคยชำระหนี้ล่าช้า	42.8	0.73	ปานกลาง	2
	ภาพรวม	**3.10**	**0.68**	ปานกลาง	

ตารางที่ 1 ระดับและโครงสร้างหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่

โครงสร้างแหล่งหนี้ของสมาชิก

	แหล่งหนี้หลัก	ร้อยละ	แปลผล	ลำดับ
1.	สหกรณ์การเกษตร	61.4%	ปานกลาง	1
2.	ธนาคารของรัฐ (เช่น ธ.ก.ส.)	52.7%	ปานกลาง	2
3.	แหล่งเงินกู้นอกระบบ	18.2%	ปานกลาง	3
	ภาพรวม	**3.06**	ปานกลาง	

ตารางที่ 2 โครงสร้างแหล่งหนี้ของสมาชิก

ดังที่กล่าวมาค่าเฉลี่ยหนี้สินระดับ 348,500 บาทร่วมกับภาระหนี้ต่อรายได้ที่สูงเกือบ 2 เท่า บ่งชี้ว่าครัวเรือนจำนวนมากต้องนำรายได้ส่วนใหญ่ไปชำระหนี้ เหลือพื้นที่สำหรับค่าใช้จ่ายจำเป็นและเงินออมค่อนข้างจำกัด เมื่อประกอบกับสัดส่วนสมาชิกที่มีหนี้หลายแหล่ง โดยเฉพาะหนี้นอกระบบ และอัตราการผิดนัดชำระหนี้ในรอบปีที่สูงเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง ทำให้สภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์ในจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะเปราะบางเชิงโครงสร้าง ไม่ใช่เพียงปัญหาชั่วคราวจากเหตุการณ์เฉพาะหน้าเท่านั้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่า ตัวแปรอิสระหลายตัวมีอิทธิพลต่อระดับความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโมเดลการถดถอยสามารถอธิบายความแปรปรวนของความเปราะบางทางการเงินได้ในระดับที่น่าพอใจ (เช่น R^2 ประมาณ 0.55–0.60 สมมุติ) ตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพล ได้แก่ รายได้ครัวเรือน รายได้จากพืชผลที่ผันผวน จำนวนแหล่งหนี้ ค่าใช้จ่ายประจำ และการมี/ไม่มีเงินสำรองฉุกเฉิน รวมถึงตัวแปรด้านความรู้ทางการเงิน สรุปโดยตามตารางที่ 2 ดังนี้

	ตัวแปรอิสระ	(β)	(p)	ทิศทาง/การตีความ
1.	ระดับรายได้ครัวเรือน	–0.421	< .001	รายได้ยิ่งต่ำ ความเปราะบางยิ่งสูง
2.	รายได้จากพืชผลที่มีความผันผวนสูง	0.314	< .01	ยิ่งผันผวน ยิ่งเพิ่มความเสี่ยง
3.	จำนวนแหล่งหนี้สิน	0.287	< .01	หนี้หลายแหล่ง เพิ่มภาระและความเสี่ยง
4.	ค่าใช้จ่ายประจำสูงเกินรายได้	0.365	< .001	โครงสร้างรายจ่ายเกินรายได้ เพิ่มความตึงตัว
5.	การขาดเงินสำรองฉุกเฉิน	0.309	< .01	ไม่มีเงินสำรอง ทำให้เสี่ยงด้านสภาพคล่อง
6.	ความรู้ทางการเงิน	–0.182	< .05	ความรู้สูง ลดระดับความเปราะบาง

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงิน

สามารถสรุปโดยสะท้อนให้เห็นว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ระดับรายได้ครัวเรือน (β = –0.421) แสดงว่า ความจน เป็นฐานสำคัญของความเปราะบาง เมื่อรายได้ลดลงเล็กน้อย จะดันระดับความเปราะบางสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และค่าใช้จ่ายประจำเกินรายได้ (β = 0.365) และ การขาดเงินสำรองฉุกเฉิน (β = 0.309) ชี้ว่า โครงสร้างรายจ่าย และความสามารถรองรับเหตุฉุกเฉิน เป็นคอขวดสำคัญของสภาพคล่อง และจำนวนแหล่งหนี้ (β = 0.287) และ รายได้จากพืชผันผวน (β = 0.314) ส่งผลให้ครัวเรือนมีความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระและความไม่แน่นอนของรายได้ และแม้ความรู้ทางการเงิน (β = –0.182) จะมีอิทธิพลน้อยกว่าปัจจัยด้านโครงสร้างรายได้–รายจ่าย แต่ก็ชี้ให้เห็นว่าการเสริมสร้างทักษะการวางแผนและจัดการการเงินยังมีความหมายต่อการลดความเปราะบางในเชิงพฤติกรรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหนี้สินกับความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า สภาวะหนี้สินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเปราะบางทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.524$, $p < .001$) กล่าวคือ เมื่อระดับหนี้และภาระหนี้เพิ่มขึ้น ระดับความเปราะบางทางการเงินของครัวเรือนก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วยในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ หากแยกพิจารณาแต่ละมิติของหนี้ พบว่า จำนวนหนี้รวม อัตราผ่อนชำระ จำนวนแหล่งหนี้ และภาระหนี้ต่อรายได้ ต่างก็มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางค่อนไปทางสูงกับดัชนีความเปราะบางทางการเงิน

ตัวแปรอิสระ	r กับความเปราะบางทางการเงิน	ระดับความสัมพันธ์
1. จำนวนหนี้รวม	0.571	ปานกลาง
2. อัตราผ่อนชำระต่อเดือน	0.493	ปานกลาง
3. จำนวนแหล่งหนี้	0.462	ปานกลาง
6. ภาระหนี้ต่อรายได้	0.524	**ปานกลาง**

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัดสภาวะหนี้สินกับความเปราะบางทางการเงิน

สามารถสรุปโดยสะท้อนให้เห็นว่า ค่าสหสัมพันธ์ $r = 0.571$ ระหว่างจำนวนหนี้รวมกับความเปราะบางแสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของยอดหนี้ในภาพรวมสัมพันธ์อย่างชัดเจนกับการเพิ่มความเสี่ยงทางการเงิน และภาระหนี้ต่อรายได้ที่มีความสัมพันธ์ในระดับใกล้เคียงกัน ($r = 0.524$) ชี้ว่า ไม่ใช่แค่จำนวนหนี้ แต่ความสามารถในการชำระ ต่างหากที่เป็นหัวใจของความเปราะบาง และการมีหนี้หลายแหล่ง ($r = 0.462$) สะท้อนความเสี่ยงจากการจัดการหนี้เชิงซ้อน ทั้งเรื่องกำหนดการชำระ ดอกเบี้ย และเงื่อนไขทางสัญญา ซึ่งเพิ่มความยุ่งยากในการรักษาสภาพคล่องของครัวเรือน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์สภาวะหนี้สินและความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ระดับและโครงสร้างสภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่มีสภาวะหนี้สินอยู่ในระดับปานกลางค่อนไปทางสูง โดยมีค่าเฉลี่ยหนี้สินรวมต่อครัวเรือน 348,500 บาท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นปีละ 5–7% ในช่วงสามปีที่ผ่านมา ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรยังคงพึ่งพาสินเชื่อเป็นกลไกสำคัญในการรักษาสภาพคล่องและรองรับต้นทุนการผลิต ที่ระบุว่าครัวเรือนมักก่อหนี้เพื่อรักษาระดับการบริโภคในช่วงที่รายได้ไม่แน่นอน หรือช่วงที่ต้องลงทุนเพิ่มขึ้นในรอบปีการผลิต นอกจากนี้ การที่สมาชิกส่วนใหญ่มีแหล่งหนี้หลายแหล่ง (2–3 แหล่ง) รวมทั้งมีสัดส่วนการกู้ยืมจากสหกรณ์การเกษตร (61.4%) และธนาคารของรัฐ (52.7%) แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการใช้สินเชื่อหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นและรายได้ที่ผันผวน สาเหตุที่เกษตรกรต้องกระจายการกู้ยืมหลายแหล่งมักเกิดจากข้อจำกัดด้านหลักประกันหรือข้อกำหนดด้านวงเงินกู้ ทำให้ต้องใช้แหล่งทุนเสริม เช่น แหล่งเงินกู้นอกระบบ ซึ่งพบว่าร้อยละ 18.2 ของสมาชิกยังคงพึ่งพาแหล่งเงินกู้ประเภทนี้ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ วิชญาดา ถนอมชาติ, ศิริขวัญ เจริญวิริยะกุล และกฤษดา เชียรวัฒนสุข (2563) ที่ชี้ว่าหนี้นอกระบบยังเป็นปัญหาในภาคเกษตรไทย โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้ไม่แน่นอนหรือไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อในระบบอย่างเต็มที่ และภาระหนี้ต่อรายได้ที่อยู่ในระดับ 1.87 เท่า ซึ่งสูงกว่าสัดส่วนที่ถือว่าปลอดภัย ตามมาตรฐานของ OECD ทำให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ต้องนำรายได้ส่วนใหญ่ไปชำระหนี้ จึงเหลือรายได้เพื่อการออมและเงินสำรองค่อนข้างจำกัด ซึ่งเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงเชิงระบบกับความเสี่ยงต่อความเปราะบางทางการเงิน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ พลากร ดวงเกตุ (2565) ที่ชี้ว่าครัวเรือนที่มีสัดส่วนหนี้สูงเมื่อเทียบกับรายได้จะเผชิญความเสี่ยงทางสภาพคล่องมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคเกษตรที่รายได้ขึ้นอยู่กับฤดูกาลและราคาในตลาดโลก สำหรับการที่สมาชิกประมาณ 42.8% มีประวัติการชำระหนี้ล่าช้าอย่างน้อยหนึ่งครั้งในรอบปีที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นถึงปัญหาสภาพคล่องในระดับครัวเรือนเกษตรเชียงใหม่ ซึ่งมักเกิดจากความไม่แน่นอนของผลผลิต เช่น ราคาตกผลผลิตเสียหายจากสภาพอากาศ หรือแม้แต่โรคพืช ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณิศร กลิ่นขจร (2566) ที่พบว่าความแปรปรวนของรายได้ในภาคเกษตรเป็นปัจจัยหลักที่ผลักดันให้

เกษตรกรเข้าสู่สภาวะหนี้สินเรื้อรังและผิดนัดชำระหนี้เพิ่มขึ้น จากผลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า สภาวะหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างมากกว่าปัญหาเฉพาะหน้า เนื่องจากเชื่อมโยงกับรูปแบบรายได้ที่ไม่แน่นอน ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น และความจำเป็นในการใช้สินเชื่อเพื่อพยุงการผลิต จึงเป็นเหตุผลที่ควรพิจารณาการจัดทำมาตรการปรับโครงสร้างหนี้ ควบคู่กับการพัฒนาความสามารถหารายได้และลดต้นทุนการผลิตอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเปราะบางทางการเงิน ได้แก่ รายได้ครัวเรือน รายได้ที่ผันผวนจากพืชผล จำนวนแหล่งหนี้ ค่าใช้จ่ายประจำ และการไม่มีเงินสำรองฉุกเฉิน โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงที่สุด คือ ระดับรายได้ครัวเรือน ($\beta = -0.421$) แสดงว่าเมื่อรายได้ครัวเรือนลดลงเพียงเล็กน้อย ความเปราะบางทางการเงินจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Lusardi & Mitchell (2014) ที่ระบุว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมีแนวโน้มเผชิญความเสี่ยงด้านการเงินสูงกว่า เพราะไม่สามารถสร้างกันชนทางการเงิน ได้เพียงพอ และรายได้จากพืชผลที่มีความผันผวนสูง ($\beta = 0.314$) เป็นอีกตัวแปรสำคัญที่ผลักดันความเปราะบางทางการเงิน เนื่องจากราคาเกษตรไทยมีลักษณะขึ้นลงตามฤดูกาลและภาวะตลาดโลก ทำให้รายได้ของเกษตรกรไม่คงที่ งานวิจัยของพชรพัชร์ ถวิลนพนันท์ (2561) ต่างยืนยันว่าเกษตรกรที่พึ่งพาฟาร์มเดี่ยวหรือพืชผักและไม้ผลที่มีความเสี่ยงสูง จะมีสภาพคล่องต่ำและภาระหนี้สูงกว่ากลุ่มที่มีการกระจายความเสี่ยงรายได้ และจำนวนแหล่งหนี้สิน ($\beta = 0.287$) เป็นอีกปัจจัยสำคัญ เพราะเมื่อเกษตรกรมีหนี้จากหลายแหล่ง จะมีความเสี่ยงจากภาระผ่อนชำระที่ซ้อนกัน และมีโอกาสหมุนเงิน เพื่อชำระหนี้แหล่งหนึ่งด้วยหนี้อีกแหล่งหนึ่ง ส่งผลให้สถานการณ์ทางการเงินซับซ้อนมากขึ้น ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานของ ภัทรพล ใจเย็น และเดชชู จันอัด (2566) ที่พบว่า การมีหนี้หลายแหล่งเป็นตัวเร่งให้เกิดปัญหาหนี้เสีย (NPL) ในกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ สำหรับค่าใช้จ่ายประจำสูงเกินรายได้ ($\beta = 0.365$) และการไม่มีเงินสำรองฉุกเฉิน ($\beta = 0.309$) ยืนยันแบบจำลอง “Household Financial Fragility Model” ซึ่งระบุว่า ครัวเรือนที่ไม่มีเงินสำรองอย่างน้อย 1–3 เดือนของรายจ่ายจะอยู่ในระดับความเปราะบางสูง เพราะไม่สามารถรองรับการเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด เช่น ค่ารักษาพยาบาล ซ่อมแซมบ้าน หรือการสูญเสียรายได้ชั่วคราว นอกจากนั้นส่วนปัจจัยด้านความรู้ทางการเงิน ($\beta = -0.182$) แม้จะมีอิทธิพลไม่สูงนัก แต่สะท้อนว่าครัวเรือนที่มีความรู้ด้านการวางแผนและการจัดการการเงินมักมีความเสี่ยงต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ศุภชัย

รัตนพันธ์ และรวิดา วิริยกิจจา (2567) ที่ชี้ว่าความรู้ทางการเงินช่วยลดการใช้หนี้นอกระบบและลดโอกาสผิดนัดชำระหนี้ โดยสรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเชียงใหม่เป็นผลผสมของ ปัจจัยรายได้–รายจ่าย และพฤติกรรมทางการเงิน ความสามารถในการสร้างกันชน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของครัวเรือนเกษตรที่มีความเสี่ยงสูงกว่ากลุ่มอื่นในระบบเศรษฐกิจไทย

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะหนี้สินกับความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าสภาวะหนี้สินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเปราะบางทางการเงินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.524$, $p < .001$) แสดงว่าเมื่อระดับหนี้เพิ่มขึ้น ความเปราะบางก็เพิ่มขึ้นตาม ความสัมพันธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิพันธ์ วรรณสุริยะ (2566) ที่ชี้ว่าหนี้สินทำให้ครัวเรือนเสี่ยงต่อการขาดสภาพคล่อง โดยเฉพาะเมื่อรายได้ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของรายได้ภาคเกษตรไทย และจำนวนหนี้รวมที่มีค่าสหสัมพันธ์สูงที่สุด ($r = 0.571$) แสดงว่าหนี้จำนวนมากไม่เพียงสร้างภาระแต่ยังลดความสามารถของครัวเรือนในการกันเงินสำรองฉุกเฉิน ซึ่งสัมพันธ์กับตัวแปรการขาดเงินสำรองฉุกเฉิน ที่พบว่ามีอิทธิพลต่อความเปราะบางเช่นกัน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Household Liquidity Constraint Theory ที่ระบุว่าเมื่อครัวเรือนต้องใช้รายได้ส่วนใหญ่ไปกับหนี้ จะลดความสามารถในการรองรับความเสี่ยงทางการเงิน (Hurst, E., & Lusardi, A., 2004) สำหรับจำนวนแหล่งหนี้ที่มีค่าสัมพันธ์ระดับปานกลาง ($r = 0.462$) แสดงถึงความซับซ้อนของภาระการชำระหนี้ในหลายแหล่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชราภา สิงห์ธนสาร และคณะ (2567) ที่พบว่าครัวเรือนที่มีหนี้หลายแหล่งมีความเสี่ยงต่อปัญหาการชำระหนี้มากกว่า เนื่องจากภาระทางการเงินเพิ่มขึ้นในหลายช่องทาง นอกจากนั้นภาระหนี้ต่อรายได้เป็นตัวแปรคาดการณ์ความเปราะบางได้ดีที่สุดในโมเดล ($\beta = 0.389$) แสดงว่าความเสี่ยงไม่ได้ขึ้นกับจำนวนหนี้เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นกับความสามารถในการสร้างรายได้เทียบกับภาระผ่อนชำระ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนฤพันธ์ สมเจริญ และคณะ (2565) ที่ระบุว่าดัชนี DTI เป็นตัวทำนายภาวะล้มเหลวทางการเงินของครัวเรือนได้ดี การวิเคราะห์เส้นทาง แสดงให้เห็นว่าสภาวะหนี้สินส่งผลต่อความเปราะบางโดยตรง และผ่านตัวแปรสื่อกลางอย่างรายได้ครัวเรือนและเงินสำรองฉุกเฉิน (Indirect Effects) ซึ่งสะท้อนตามกรอบ Financial Fragility Path Model ที่ระบุว่าหนี้สินเป็นตัวผลักดันความเปราะบางทั้งทางตรงและทางอ้อม

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยซึ่งชี้ให้เห็นว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ต้องเผชิญภาวะหนี้สินที่มีลักษณะซับซ้อนและเปราะบางทางการเงินอย่างชัดเจน องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จึงไม่ได้อยู่เพียงแค่ระดับการพรรณนาสถานการณ์ แต่ได้เปิดเผยกลไกความเสี่ยงเชิงโครงสร้างที่ประกอบด้วยปัจจัยเชิงระบบ เช่น รายได้ที่ผันผวน ต้นทุนการผลิตสูง และการพึ่งพาแหล่งหนี้หลากหลาย ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งทำให้เกิดภาระหนี้สะสมที่สูงกว่าระดับรายได้ของครัวเรือน เมื่อวิเคราะห์ต่อเนื่องโดยใช้แบบจำลองเชิงเส้นทาง (Path Model) พบว่าความเปราะบางทางการเงินมิได้เกิดขึ้นโดยตรงจากหนี้เท่านั้น แต่ยังส่งผ่านผ่านรายได้ เงินสำรอง และพฤติกรรมทางการเงิน ซึ่งร่วมกันกำหนดระดับความสามารถในการรับมือกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยผลลัพธ์เหล่านี้ได้ถูกร้อยเรียงอย่างเป็นระบบในแผนภูมิองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงให้เห็น 3 ชั้นกลไกหลัก ได้แก่ 1) โครงสร้างหนี้เชิงระบบที่เป็นต้นทางของปัญหา 2) กลไกความเปราะบางทางการเงินที่ทำงานทั้งเชิงตรงและอ้อม และ 3) แนวทางใหม่ของสหกรณ์ในการบริหารความเสี่ยง ซึ่งเชื่อมโยงแนวคิดเชิงทฤษฎีกับแนวปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับรายบุคคลและระดับองค์กร สะท้อนความจำเป็นที่สหกรณ์ต้องขยับบทบาทจากองค์กรสินเชื่อไปสู่การเป็นหน่วยจัดการความมั่นคงทางการเงินของชุมชนอย่างแท้จริง ฉะนั้นแสดงให้เห็นองค์ความรู้ใหม่ตามแผนภาพนี้

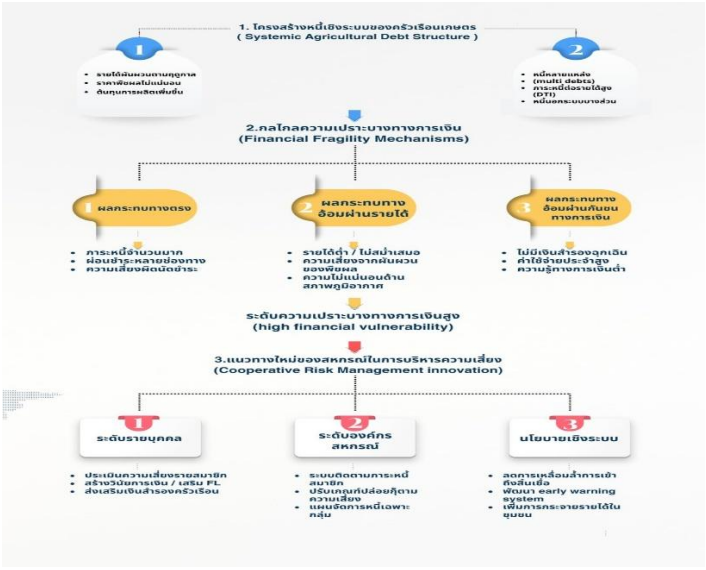

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพองค์ความรู้ใหม่สะท้อนภาพกลไกความเสี่ยงทางการเงินของครัวเรือนเกษตรอย่างเป็นระบบ โดยชี้ให้เห็นว่าความเปราะบางมิได้เกิดจากระดับหนี้เพียงมิติเดียว แต่เป็นผลลัพธ์ของโครงสร้างหนี้เชิงซ้อนที่ผูกพันกับรายได้ที่ผันผวน ต้นทุนการผลิตที่สูง และการพึ่งพาแหล่งเงินกู้หลายประเภท จนก่อให้เกิดภาระหนี้ที่เกินศักยภาพในการชำระ โดยแบบจำลองเชิงเส้นทาง (Path Model) แสดงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนว่าปัจจัยดังกล่าวทำงานร่วมกันทั้งในเชิงตรงและเชิงอ้อม ผ่านตัวแปรสื่อกลางสำคัญ เช่น ความไม่มั่นคงของรายได้ เงินสำรองฉุกเฉินที่ไม่เพียงพอ และพฤติกรรมทางการเงินของครัวเรือน ส่งผลให้ระดับความเสี่ยงทางการเงินของสมาชิกสหกรณ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ความเข้าใจเชิงกลไกนี้นำไปสู่แนวคิดใหม่ในการบริหารจัดการสหกรณ์ ที่ต้องขยับบทบาทจากการเป็นผู้ปล่อยสินเชื่อไปสู่การเป็นหน่วยจัดการความเสี่ยงทางการเงินของชุมชน โดยผสานมาตรการประเมินความเสี่ยงรายบุคคล การเสริมสร้างทักษะการเงิน การพัฒนาระบบติดตามหนี้เชิงรุก และการจัดทำระบบเตือนภัยทางการเงินล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยให้สหกรณ์สามารถยกระดับเสถียรภาพทางเศรษฐกิจฐานรากและรองรับความท้าทายเชิงโครงสร้างของภาคเกษตรได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่มีสภาวะหนี้สินในระดับปานกลางค่อนไปทางสูง โดยมีค่าเฉลี่ยหนี้สินรวมต่อครัวเรือนค่อนข้างมากและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาระหนี้ต่อรายได้อยู่ในระดับเสี่ยง สะท้อนถึงความเปราะบางทางสภาพคล่องและความสามารถในการรองรับความเสี่ยงทางการเงิน นอกจากนี้ โครงสร้างหนี้ที่กระจายตัวในหลายแหล่ง โดยเฉพาะการพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบในสัดส่วนหนึ่ง ทำให้ครัวเรือนต้องเผชิญความเสี่ยงจากภาระดอกเบี้ยสูง ผลการวิเคราะห์ปัจจัยชี้ว่ารายได้ครัวเรือนที่ต่ำ รายได้จากพืชผลที่ผันผวน ค่าใช้จ่ายที่สูงเกินรายได้ การไม่มีเงินสำรองฉุกเฉิน และจำนวนแหล่งหนี้ เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความเปราะบางทางการเงินของสมาชิกอย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสภาวะหนี้สินและระดับความเปราะบางทางการเงินอย่างเด่นชัด สะท้อนว่าหนี้สินในภาคเกษตรไม่ได้เป็นเพียงผลจากปัจจัยทางรายได้เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการผลิต ความเสี่ยงจากสภาพอากาศ การเข้าถึงสินเชื่อ และความรู้ทางการเงินของครัวเรือนในระบบสหกรณ์ด้วย นอกจากนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้ **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** 1. ปรับโครงสร้างหนี้และลดภาระดอกเบี้ยในกลุ่มเสี่ยงสูง

ควรดำเนินมาตรการปรับโครงสร้างหนี้เชิงรุก โดยเน้นกลุ่มสมาชิกที่มีภาระหนี้ต่อรายได้สูงกว่ามาตรฐาน เพื่อยืดระยะเวลาชำระ ลดดอกเบี้ย และลดภาระทางการเงินระยะสั้นของครัวเรือน 2. สร้างกลไกกันชนทางการเงินในระดับครัวเรือนและระดับสหกรณ์ ภาครัฐและสหกรณ์ควรสนับสนุนการสร้างเงินสำรองฉุกเฉิน การออมอย่างเป็นระบบ และโครงการประกันรายได้พืชผล เพื่อลดความเสี่ยงจากรายได้ผันผวน 3. พัฒนาความรู้ทางการเงินและการจัดการครัวเรือน ควรจัดทำหลักสูตรเสริมทักษะด้านการวางแผนการเงิน การลดค่าใช้จ่าย การประเมินความเสี่ยง และการเลือกแหล่งเงินกู้ โดยเน้นกลุ่มสมาชิกที่มีหนี้หลายแหล่งและรายได้ต่ำเป็นพิเศษ **ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้** 1. ใช้ข้อมูลในการวางแผนสินเชื่อของสหกรณ์ สหกรณ์สามารถนำผลการวิจัยไปใช้กำหนดเกณฑ์การปล่อยสินเชื่อแบบประเมินความเสี่ยงรายสมาชิก เพื่อป้องกันการปล่อยสินเชื่อเกินศักยภาพการชำระหนี้ 2. พัฒนาโปรแกรมติดตามภาระหนี้รายบุคคลอย่างต่อเนื่อง สหกรณ์ควรจัดทำระบบติดตามสถานะหนี้สินรายสมาชิก เช่น Dashboard หรือ Risk Score เพื่อให้สามารถคาดการณ์ความเสี่ยงผิดนัดชำระหนี้ได้ล่วงหน้า 3. สนับสนุนการกระจายความเสี่ยงด้านรายได้ของเกษตรกร ส่งเสริมการปลูกพืชหลากหลาย การแปรรูปสินค้าเกษตร และการสร้างรายได้เสริม เพื่อลดการพึ่งพาพืชชนิดเดียวที่มีความผันผวนสูง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเปราะบางทางการเงิน **ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป** 1. ศึกษาปัจจัยเชิงคุณภาพที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหนี้และการจัดการรายได้ เพื่อให้เข้าใจมิติด้านพฤติกรรม วัฒนธรรมการเงิน และการตัดสินใจของสมาชิกสหกรณ์อย่างลึกซึ้ง ควรใช้สัมภาษณ์เชิงลึกหรือวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน 2. ขยายการศึกษาไปยังสหกรณ์ประเภทอื่นหรือจังหวัดอื่น การเปรียบเทียบกับสหกรณ์ในพื้นที่มีลักษณะเศรษฐกิจ สภาพภูมิอากาศ และรูปแบบการปลูกพืชต่างกัน จะช่วยให้ได้กรอบความเข้าใจเชิงระบบที่ครอบคลุมมากขึ้น 3. พัฒนารูปแบบโมเดลพยากรณ์ความเสี่ยง เพื่อให้สหกรณ์สามารถคาดการณ์ความเสี่ยงของสมาชิกในอนาคตได้แม่นยำขึ้น โดยใช้เทคนิค Machine Learning หรือ SEM ขั้นสูง (เช่น Bayesian SEM)

เอกสารอ้างอิง

กวิน มุสิกา. (2561). แนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทย. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรดุษฎีบัณฑิต*. วิทยาลัยพานิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

คณิศร กลิ่นขจร. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการผิดนัดชำระหนี้ของเกษตรกร กรณีศึกษาธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชนะใจ หมื่นไธสง. (2562). การปรับตัวภายใต้ความเสี่ยงและความเปราะบางของชาวนา ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทของประชาคมอาเซียน. *วารสารสังคมศาสตร์นิติรัฐศาสตร์*, 3(1), 1–30.

พชรพัชร์ ถวิลนพนันท์ . (2561). ความเสี่ยง ความเปราะบางและความสามารถในการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรต่อเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ (shocks): กรณีศึกษาเกษตรกรบนที่ราบและที่สูง. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระนฤพันธ์ สมเจริญ, นิกร ยาอินตา, บุศรา โพธิสุข และ ปกรณ์ มหากันธา. (2565). นวัตกรรมการจัดการหนี้ครัวเรือนของเกษตรกร เพื่อลดความเหลื่อมล้ำตามแนวทางฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากประชารัฐโมเดล จังหวัดลำพูน. *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 8(3), 138–152.

พลากร ดวงเกตุ. (2565). หนี้สินครัวเรือนเกษตรของประเทศไทย: ความท้าทายต่อเนื่อง. *Journal of Demography*. 38 (1), 60-71.

พัชราภา สิงห์ธนสาร, ลักษมี งามมีศรี, มานิตย์ สิงห์ทองชัย, และวิไลลักษณา สร้อยคีรี. (2567). การบริหารจัดการหนี้สินภาคครัวเรือนภายใต้หลักเศรษฐกิจหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในตำบลหนองกระโดน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน*, 6(2), 79–93.

ภัทรพล ใจเย็น และเดชชู จันอัด. (2566). วิกฤติหนี้ครัวเรือนไทยในยุคเศรษฐกิจโลกถดถอย: ปัญหาและทางออก. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 6(4), 213–223.

วิชญาดา ถนอมชาติ, ศิริขวัญ เจริญวิริยะกุล, และ กฤษดา เชียรวัฒนสุข. (2563). สาเหตุการคงอยู่ของหนี้นอกระบบในสังคมไทย. *วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 9(2), 1–13.

วิทยา เจียรพันธุ์. (2554). *หนี้สินเกษตรกรไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิวัฒน กุลกิจ และ ณภัสสร นามสกุล. (2563). ประสบการณ์ความไม่แน่นอนในอดีตและความสามารถในการยอมรับความเสี่ยงของกลุ่มเกษตรกรไทย. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภชัย รัตนพันธ์ และ รวิดา วิริยกิจจา. (2567). การศึกษาแนวทางการลดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs) ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ส่วนบริหารหนี้ เขตชลบุรี. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 14(1), 147–161.

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่. (2567). *ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเชียงใหม่.* เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2568 จาก https://www.opsmoac.go.th/chiangmai-dwl-files-471991791207

อธิพันธ์ วรรณสุริยะ. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ,* 16 (4), 139-158.

Adrian, T., & Shin, H. S. (2010). *Financial intermediaries and monetary economics.* In Handbook of monetary economics (Vol. 3, pp. 601-650). Elsevier.

Duden, C., & Offermann, F. (2020). Income risk of German farms and its drivers. *German Journal of Agricultural Economics (GJAE),* 69(2), 85-107.

Emelianoff, I. V. (1995). *Economic theory of cooperation: Economic structure of cooperative organizations*. Center for Cooperatives, University of California.

Hurst, E., & Lusardi, A. (2004). Liquidity constraints, household wealth, and entrepreneurship. *Journal of political Economy*, 112(2), 319-347.

Johnston Birchall (2013). The potential of co-operatives during the current recession; theorizing comparative advantage. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity,* 2(1): 1-22.

Liu, J., Yang, M., & Zhang, Z. (2023). *Can rural cooperatives reduce poverty vulnerability of smallholder households? Evidence from rural Western China.* Frontiers in Sustainable Food Systems, 7, 1222455.

Lusardi, A & Mitchell, S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature.* 52 (1): 5–44.

Mariger, R. P. (1987). A life-cycle consumption model with liquidity constraints: theory and empirical results. *Econometrica: Journal of the Econometric Society,* 55(3), 533-557.

Strebkov, D. (2 0 0 5). Household borrowing behavior in Russia. *Problems of Economic Transition,* 48(5), 22-48.

Trussel, J. M. (2002). Revisiting the prediction of financial vulnerability. *Nonprofit Management and Leadership,* 13(1), 17-31.

Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: New York: Harper. & Row.